

Ylirajainen avioliitto. Puolisovalinta ja avioituminen Suomessa asuvien kurdien keskuudessa

Lectio praecursoria 13.3.2020

Anne Häkkinen

FM Anne Häkkisen etnologian väitöskirja Ylirajainen avioliitto. Puolisovalinta ja avioituminen Suomessa asuvien kurdien keskuudessa tarkastettiin perjantaina 13.3.2020 kello 12 Jyväskylän yliopistossa. Vastaväittäjänä toimi vastaava tutkija, dosentti Marja Tiilikainen Helsingin yliopistosta/Siirtolaisuusinstituutista ja kustoksena professori Outi Fingerroos Jyväskylän yliopistosta. Väitöskirja on luettavissa Siirtolaisuusinstituutin sivuilla osoitteessa <https://siirtolaisuusinstituutti.fi/julkaisut/kirjat/julkaisuja/> sekä JYX-julkaisuarkistossa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7167-91-5>.

Kumppanin valinta, parinmuodostus ja parisuhde pysyvät vuodesta toiseen suosittuina ja ajankohtaisina aiheina. Tämän osoittavat lukuisat erilaiset tosi-tv-deittiohjelmat, parisuhdeoppaat sekä artikkelit, joita julkaistaan tasaisin väliajoin kansallisissa medioissa. Kumppanin valintaan liittyvät vaikeudet nähdään myös yhteiskunnallisesti merkittävänä aiheina, mistä kertovat huolisävytteiset julkiset keskustelut esimerkiksi yksinasuvien ja lapsettomien määrän kasvusta suomalaisessa yhteiskunnassa, tai maaseudulla asuvien naimattomien miesten vaikeudesta löytää kumppania.

Kumppanin valinta tai parisuhteen muodostaminen mielletään länsimaissa, kuten Suomessa, tyypillisesti vahvasti yksilöllisenä valintana. Henkilökohtaisten mieltymystemme ja kriteeriemme lisäksi erilaiset sosiaaliset tekijät kuitenkin vaikuttavat valintaan. Parisuhdemarkkinoiden rakenteelliset tekijät rajaavat potentiaalisten kumppaneiden joukkoa. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi maantieteellinen etäisyys, ryhmän koko, vapaille avioliittomarkkinoilla olevien sukupuolijakauma tai mahdollisuudet tavata potentiaalisia kumppaneita eri ympäristöissä, kuten opiskelupaikassa, työpaikalla, naapurustossa, Internetissä ja sosiaalisessa mediassa. Rakenteellisten tekijöiden lisäksi kolmannet osapuolet voivat osallistua ja vaikuttaa valintaprosessiin suoraan tai epäsuorasti. Kolmansia osapuolia ovat uskonnolliset instituutiot, vanhemmat, suku sekä sosiaaliset ja kulttuuriset normit

ja ihanteet hyvästä puoliosasta, tämän ominaisuuksista ja hyvästä parisuhteesta. (esim. Kalmijn 1998.)

Myös valtiot osallistuvat suoraan ja välillisesti puoliosovalinnan ohjailuun ja rajoittamiseen. Valtiot harjoittavat huomattavaa päätäntävaltaa avioituvan parin kohtalosta erityisesti silloin, kun kyse on avioliittomaahanmuutosta. Yksilöt eivät ole myöskään samanarvoisessa ja tasa-arvoisessa asemassa oikeudessaan ja mahdollisuuksissaan avioitua yli valtion rajojen. Viranomaisten päätöksentekoa tarkastelleissa tutkimuksissa on muun muassa havaittu, että avioliittomuuttajia arvioidaan eri tavoin riippuen heidän kansallisesta taustastaan. Viranomaisilla onkin valtaa määritellä, onko avioliitto ”oikeanlainen”, ”aito” tai solmittu ”oikeista” syistä.

Esimerkiksi Tanska noudattaa maahanmuuttopoliittista linjausta, jossa serkusten välinen avioliitto tulkitaan automaattisesti järjestetyksi avioliitoksi ja järjestetty avioliitto puolestaan pakkoavioliitoksi ja siten kielletyksi (Schmidt 2014). Tutkimukseni mukaan päättelyketjua voidaan pitää monella tapaa ongelmallisena, sillä se leimaa kaikki serkusavioliitot ja järjestetyt avioliitot jo lähtökohtaisesti ongelmallisiksi. Tällöin ei tunnisteta serkusavioliittojen ja järjestettyjen liittojen sisäistä heterogeenisyyttä ja avioituvan parin omaa osallisuutta avioitumisprosessissa. Järjestetyt avioliitot eivät ole aina suinkaan suvunsisäisiä eivätkä suvunsisäiset avioliitot aina järjestettyjä.

Väitöskirjassani olen tarkastellut puolioson valintaa, ylirajaista avioitumista ja seksuaalisuuteen liittyviä sukupuolistuneita odotuksia, normeja ja käytäntöjä Suomen kurdiväestön keskuudessa. Ylirajaisella avioliitolla tarkoitan avioliittomaahanmuuton muotoa, jossa aviopuoliosoilla on samanlainen etninen tai kulttuurinen tausta, vaikka he asuvatkin avioliittoa edeltävänä aikana eri valtioissa (ks. myös Williams 2010; 2012). Tästä on kyse esimerkiksi silloin, kun Suomessa asuva kurdi avioituu aiemmassa kotimaassaan tai toisessa Euroopan valtiossa asuvan kurdin kanssa. Olen tutkinut sitä, millaisia avioliittoja Suomessa asuvat kurdit solmivat, miksi etenkin ylirajaisia avioliittoja solmitaan ja miksi ne ovat yleisiä kurdien keskuudessa, sekä miten yksilön lisäksi kolmannet osapuolet, kuten perheenjäsenet osallistuvat puoliosovalintaprosessiin ja neuvotteluihin sopivan kumppanin ominaisuuksista.

Väitöskirjassani olen lähestynyt puolioson valintaa ja siihen kytkeytyneitä ulottuvuuksia, kuten puolioson etnisen taustan merkitystä, seurustelun ja seksuaalisuuden kontrollointia tai vanhempien osallisuutta muun muassa *neuvottelun* tematiikan avulla. Neuvottelunäkökulmasta tarkasteltuna ihmisten näkemykset, ajattelu- ja toimintatavat eivät ole lukkiutuneita, vaan tilannesidonnaisia ja muutoksille alttiita. Neuvottelunäkökulma tuo näkyväksi myös moniäänisyyden perheissä, ja perheenjäsenten erilaiset suhtautumis- ja reagoitintavat tilanteisiin.

Tarkastellessani puolioson valintaa, olen myös pyrkinyt tunnistamaan toimijuutta laajemmin kuin yksilöön kiinnittyneenä ja yksilökeskeisestä näkökulmasta. Tämä on tarkoittanut huomion kiinnittämistä muunkinlaiseen kuin vastustamisen ja vastarinnan kautta ilmenevään toimintaan ja toimijuuteen. Perhesuhteita tukevaa toimijuutta esiintyy esimerkiksi sellaisissa avioitumisprosesseissa, joissa avioituvan parin lisäksi vanhemmat osallistuvat aktiivisesti puoliosovalintaan.

Tutkimusta varten olen haastatellut 28 Irakista, Iranista ja Turkista Suomeen muuttanutta kurdia, naisia ja miehiä, naimattomia ja avioituneita. Haastattelut olen toteuttanut pääosin vuosien 2011–2013 aikana. Väitöskirjassani korostuvat erityisesti Suomeen lapsina tai nuorina perheidensä kanssa muuttaneiden kurdinaisten kokemukset ja näkemykset. Haastattelujen lisäksi olen hyödyntänyt Tilastokeskuksen aineistoja Suomen kurdinkielisestä väestöstä. Tilastojen avulla olen selvittänyt ylirajaisen avioitumisen yleisyyttä sekä eroja sukupuolten ja eri maista muuttaneiden kurdien välillä puolisovalinnassa. Haastattelujen merkitys ylirajaisen avioitumisen taustalla vaikuttavien syiden ymmärtämisessä on ollut kuitenkin keskeinen. Haastattelut ovat avanneet yksilöiden ja perheenjäsenten kokemuksia, ajatuksia ja strategioita, joita heillä on ollut puolisovalintaan liittyen.

Suomessa on yhä enemmän ihmisiä, joiden kuulumisen kokemukset ja sosiaaliset suhteet eivät rajaudu pelkästään Suomeen. Maahanmuuttajilla ja heidän lapsillaan on tyypillisesti siteitä useaan eri paikkaan ja maahan. Maahanmuuttotilanteessa ihmiset joutuvat usein myös navigoimaan vähintään kahdessa erilaisessa sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä. Esimerkiksi haastattelemani nuoret kurdinaiset kertoivat ristiriitaisista sukupuoleensa liittyvistä odotuksista ja paineista elää tietynlaista nuoren aikuisen elämää. Näitä odotuksia he kohtasivat oman perheensä piirissä ja kurdiyhteisössä sekä suomalaisten taholta. Odotukset liittyivät heidän käyttäytymiseensä, seksuaalisuuteensa, itsemääräämisoikeuteensa, seurustelusuhteisiinsa ja puolisovalintaansa. Haastatellut toivat esille kokemuksensa seurusteluun liittyvästä sukupuolistuneesta kaksoistandardista, jossa pojille ja miehille sallittiin esiaviollinen seurustelu, kun taas tytöillä ja naisilla se vaaransi heidän maineensa. Tästä syystä he kokivat tarpeen salata seurustelun useimmissa tapauksissa vanhemmiltaan. Sosiaalinen paine tietynlaisesta sopivasta käyttäytymisestä kohdistui diasporisessa kurdiyhteisössä etenkin naimattomiin naisiin ja tyttöihin, sillä juuri esiaviolliset seurustelusuhteet uhkasivat vallitsevia seksuaalinormeja.

Kohtaamisissa suomalaisten kanssa haastatellut puolestaan törmäsivät asenteisiin, joissa heidän elämäntapansa kunnollisuus kyseenalaistui. Olen väitöskirjassani nimittänyt sellaisia arkipäiväisiä tilanteita, joita leimaavat erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemus *vierautta ja toiseuden kokemusta tuottaviksi ja uusintaviksi kohtaamisiksi*. Näissä kohtaamisissa suomalaisten kanssa erilaiset ja toisistaan eroavat sosiaaliset odotukset ja normit tulivat näkyväksi ja samalla haastatellun oma, erilainen tausta ja elämäntapa näyttäytyi epämiellyttävällä tavalla outona tai epätavallisena. Kohtaamattomuus, koetut kulttuurierot ja syrjäytymiskokemukset heijastuivat myös puolisovalintakysymyksiin ja haastateltujen pohdintoihin siitä, kuinka mielekkäänä vaihtoehtona monikulttuuriset parisuhteet ja avioliitot koettiin.

Sukupuoli, etnisyys ja seksuaalisuus kietoutuvatkin tutkimuksessani monin tavoin yhteen puolisovalintaan liittyvissä kysymyksissä (ks. myös Nagel 2003). Erityisen selvästi tämä tulee esille kumppanin etnisiä ja kulttuurisia rajoja koskevissa puhunnoissa ja narratiiveissa, sekä rajoja haastavissa eleyissä seksuaalisissa suhteissa ja avioliitoissa. Miehille nämä rajanylitykset näyttivät olevan hyväksytympiä, mistä kieltä myös se, että kurdimiehet solmivat enemmän monikulttuurisia avioliittoja kuin

kurdinaiset, vaikkakin kurdipuolison suosiminen on tyypillistä molemmissa sukupuolissa. Haastatteluissa esille tulleet erilaiset suhtautumistavat ylirajaiseen avioitumiseen sekä endogamiaan kuitenkin osoittavat, että etnoseksuaaliset rajat ovat jatkuvan neuvottelun kohteena, ja niitä myös haastetaan.

Millaiselta ilmiöltä ylirajainen avioituminen tutkimukseni valossa näyttäytyy? Ylirajaiset avioliitot ovat pysyneet suosittuina Suomessa asuvien kurdien keskuudessa. Vuosina 2000–2012 kaksi kolmesta kurdien solmimasta avioliitosta oli ylirajainen. Haastattelujen perusteella puolisovalintaan ja avioitumiseen liittyvät näkemykset ja käytännöt osoittautuivat kaiken kaikkiaan heterogeenisiksi, myös perheiden sisällä. Ylirajaiset seurustelusuhteet ja avioliitot vaihtelivat eri asteisesti järjestetyistä liitoista itsenäisesti solmittuihin. Haastateltujen solmimat järjestetyt avioliitot olivat hyvin monenlaisia ja monen tyyppisiä riippuen esimerkiksi vanhempien osuudesta puolisovalinnassa. Järjestetyt ja suvunsisäiset avioliitot voitiin myös kokea henkilökohtaisena valintana ja avioituva pari saattoi osallistua aktiivisesti tutustumisvaiheessa suhteen luomiseen ja päätöksentekoprosessiin.

Aiemmissa ylirajaisia avioliittoja käsittelevissä tutkimuksissa onkin noussut esiin vahva yhteys järjestettyihin avioliittoihin. Näiden avioliittojen solmimisen keskeisenä elementtinä ovat tyypillisesti ylirajaiset sosiaaliset suhteet. (esim. Beck-Gernsheim 2007.) Ylirajaisen järjestettyjen avioliittojen syinä ja motiiveina on pidetty muun muassa sitä, että avioliitot vahvistavat perhe- ja sukusiteitä. Myös oma tutkimukseni vahvistaa järjestettyjen ja suvunsisäisten liittojen keskeistä asemaa ylirajaisessa avioitumisessa. Väitöskirjani kuitenkin laajentaa näkökulmaa tuomalla mukaan itsenäisesti solmitut liitot, etenkin omaehtoisen online-seurustelun, sillä ne eivät välttämättä perustu aiemmin olemassa oleviin sosiaalisiin siteisiin pariskunnan välillä. Tällaisissa ylirajaisissa suhteissa syyt ja motiivit ylirajaiseen avioitumiseen löytyvät muualta kuin perhesiteiden ja sukulojaalisuuksien vahvistamisesta ja ylläpitämisestä.

Internetin kautta tutustuminen ja nettiseurustelu ovat yleistyneet nuorten kurdiaikuisten keskuudessa. Nuorten aikuisten online-seurustelussa näyttää myös korostuvan yksilölliset toiveet ja pyrkimykset löytää sopiva kumppani. Internetin mahdollistamat sosiaaliset tilat eivät kuitenkaan mitätöi kulttuurisia ja sosiaalisia normeja, kuten naisen seksuaalisen maineen tai vanhemmilta saatavan hyväksynnän merkitystä avioitumisprosessissa. Tästä syystä netissä solmittuja suhteita naamioidaan myös muulla tavoin alkunsa saaneiksi suhteiksi, jotta ne olisivat sosiaalisesti hyväksyttävämpiä.

Tutkimukseni haastaa myös yksipuolisen käsityksen, jossa etenkin nuoret kurdinaiset nähdään vain ylirajaisen avioliittojen passiivisina objekteina, kuten postimyyntivaimoina tai pakkoavioliiton uhreina. Haastattelemani naiset osallistuivat monin tavoin aktiivisesti parinmuodostukseen, kuten nettiseurusteluun. He kertoivat solmineensa omaehtoisia seurustelusuhteita, torjuneensa epätoivottuja kosintaehdotuksia ja päättäneensä toimimattomaksi osoittautuneita suhteita.

Ylirajainen avioituminen byrokraatioineen on kaiken kaikkiaan monimutkainen, epävarma ja usein vuosia kestävä prosessi verrattuna siihen, että kaksi Suomessa asuvaa

Suomen kansalaista tai pysyvän oleskeluvan saanutta henkilöä avioituu keskenään. Silti moni Suomessa asuva kurdi kuitenkin valitsee itselleen puolison, joka asuu Suomen ulkopuolella. Taustalla löytyy pitkälti samoja syitä, joista puheeni alkupuolella mainitsin: henkilökohtaisia mieltymyksiä ja toiveita, kolmansien osapuolien vaikutusta ja parisuhdemarkkinoiden rakenteellisia tekijöitä. Esimerkiksi suuret erot naimattomien kurdimiesten ja naisten osuudessa ja määrässä ja sopiviksi koettujen kumppanien puute Suomessa ohjaa niin naisia kuin miehiäkin etsimään puolisoa yli valtion rajojen.

Ylirajainen avioituminen kytkeytyy aineistossani vahvasti yhteiseen koettuun alkuperään ja kurdi-identiteettiin. Ylirajaisia avioliittoja solmitaan, koska kumppanin samankaltainen etninen ja kulttuurinen tausta koetaan tärkeänä ja kumppanien yhteensopivuutta ja liiton kestävyyttä lisäävänä tekijänä. Ne mahdollistavat itselle tärkeiden kulttuuristen arvojen ylläpitämisen sekä oman kielen ja uskonnon välittämisen omille lapsille myös Suomessa.

Kurdeilla etnisen taustan merkitys puolisovalinnassa on myös korostunut heihin lähtömaissa kohdistuneen systemaattisen kielellisen, poliittisen, kulttuurisen ja etnisen sorron vuoksi. Kurdikumppanin suosiminen on muodostunut tärkeäksi oman ryhmän säilymisen kannalta. Seksuaalisuus, puolisovalinta ja suvunjatkaminen politisoituvat ja kietoutuvat tällöin identiteettikysymyksiin ja ulkopuolisen kontrollin, syrjinnän ja alistamisen vastustamiseen. (Alinia 2013.) Ylirajaisessa avioitumisessa ei ole tällöin kyse pelkästään kulttuurisesta käytännöstä, joka voidaan irrottaa muista poliittisista, historiallisista ja yhteiskunnallisista yhteyksistä.

Syyt ylirajaisen seurustelusuhteiden solmimiseen ovat osittain myös sukupuolittuneet ja yhteydessä sukupuolittuneisiin seksuaalinnormeihin, kuten tyttöjen ja naisten neitsyyden ja seksuaalisen maineen varjeluun. Haastattelemieni ylirajaisesti seurustelleiden kurdinaisten mukaan puolison etsiminen Suomen ulkopuolelta laajensi kumppanivalikoimaa, ja lisäksi se helpotti suhteen salassa pitämistä ja vähensi riskiä joutua juorujen kohteeksi.

Tutkimukseni osallistuu ajankohtaisiin kansainvälisiin transnationaalista avioitumista ja avioliittomuuttoa koskeviin tutkimuskeskusteluihin huomioimalla maahanmuuttajaryhmän, joka on aiemmissa tutkimuksissa jäänyt melko näkymättömäksi. Tutkimukseni jatkaa käsitteellistä keskustelua ylirajaisista avioliitoista huomioimalla muun muassa omaehtoisen online-tutustumisen ja sen vaikutuksen parinmuodostuksen käytänteisiin. Väitöskirjani paikkaa myös aukkoja kurdidiasporaa käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa, jossa huomio on pitkälti kohdistunut identiteetti- ja politiikkakysymyksiin. Kiinnostus perhesuhteisiin ja puolisovalintakysymyksiin on jäänyt melko vähäiseksi siitä huolimatta, että ne ovat vahvasti yksilöiden elämään ja hyvinvointiin vaikuttavia elämän osa-alueita. Etnologian tieteenalalle tutkimuksellani on annettavaa erityisesti menetelmällisesti, määrällisiä ja laadullisia aineistoja yhdistävän luonteensa vuoksi.

Yhteiskunnallisesti tutkimus tarjoaa työkaluja maahanmuutto-, viranomais- ja kotouttamistyöhön lisäämällä tietoisuutta ja ymmärrystä avioliittomaahanmuutosta,

ylirajaisen avioitumisen taustalla vaikuttavista syistä ja käytännöistä, järjestetyistä avioliitoista ja yksilöiden ja perheiden kunnioittavasta kohtaamisesta.

FT, Anne Häkkinen työskentelee apurahatutkijana Historian ja etnologian laitoksella Jyväskylän yliopistossa.

Kirjallisuus

Alinia, Minoo. 2013. *Honor and Violence Against Women in Iraqi Kurdistan*. New York: Palgrave Macmillan.

Beck-Gernsheim, Elisabeth. 2007. Transnational Lives, Transnational Marriages: a Review of the Evidence from Migrant Communities in Europe. *Global Networks* 7, 3: 271–288.

Kalmijn, Matthijs. 1998. Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual Review of Sociology* 24: 395–421.

Nagel, Joanne. 2003. *Race, Ethnicity, and Sexuality. Intimate Intersections, Forbidden Frontiers*. New York & Oxford: Oxford University Press.

Schmidt, Garbi. 2014. Troubled by Law: The Subjectivizing Effects of Danish Marriage Reunification Laws. *International Migration* 52, 3: 129–143.

Williams, Lucy. 2010. *Global Marriage: Cross-border Marriage Migration in Global Context*. New York: Palgrave Macmillan.

Williams, Lucy. 2012. Transnational Marriage Migration and Marriage Migration: An Overview. Teoksessa *Transnational marriage. New Perspectives from Europe and Beyond*, ed. Katharine Charsley, 23–37. New York & London: Routledge.